

Lietuvos Respublikos Seimo nariams pagal sąrašą

(siunčiama tik el. paštu)

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS LABDAROS IR PARAMOS ĮSTATYMO NR. I-172 7 STRAIPSNIO 1-1 DALIES PAKEITIMO PROJEKTO NR. XVP-110

Vilnius
2025-03-28

2025 m. sausio 30 d. Lietuvos Respublikos Seimo narių grupė pateikė Labdaros ir paramos įstatymo (toliau – Įstatymas) 7 straipsnio 1-1 dalies pakeitimo įstatymo projektą Nr. XVP-110 (toliau – Projektas), kuriuo siūloma gražinti galimybę gauti 1,2 proc. gyventojų pajamų mokesčio (toliau – GPM) biudžetinėms įstaigoms ir religinėms bendruomenėms. **Šiuo kreipimusi Žmogaus teisių organizacijų koalicija (toliau – ŽTOK) reiškia didelį susirūpinimą dėl numatomų įstatymo pakeitimų, kurie sukeltų rimtą grėsmę daugelio nevyriausybinų organizacijų (toliau – NVO), kurios iš esmės remiasi gyventojų skiriama parama, finansiniam stabilumui ir veiklos tęstinumui, mažintų pilietinės visuomenės įsitraukimą ir nepriklausomumą. Žemiau teikiame savo poziciją, išskirdami pagrindines priežastis, dėl kurių siūlomos pataisos turėtų būti nepriimamos.**

- 1. Reikšmingas finansavimo sumažėjimas NVO sektoriui.** NVO sektorius Lietuvoje yra finansiškai silpnas ir nekonkurencingas, todėl 1,2 proc. GPM parama yra esminė kasdinei veiklai užtikrinti. Dauguma NVO neturi pastovaus valstybės finansavimo, o jų išlikimas dažnai priklauso nuo gyventojų paramos: nemažai daliai organizacijų surinktos GPM lėšos sudaro nuo 30 iki 100 proc. jų biudžeto.

Pabrėžtina, jog NVO dažnai yra priverstos ieškoti papildomų projektinių lėšų, kas reikalauja žmogiškųjų ir finansinių resursų. Biudžetinės įstaigos ir religinės bendruomenės, priešingai, dažnai turi kitus stabilius finansavimo šaltinius, tokius kaip valstybės biudžetas ar tikslinės dotacijos. Jei joms būtų suteikta teisė gauti 1,2 proc. GPM, fiziniai asmenys tikėtina persikirstytų paramą, mažiau lėšų skirdami NVO. Tokia situacija reikštų mažiau galimybių teikti paslaugas ir vykdyti veiklas, o taip pat ir galėtų sąlygoti veiklos apribojimą ar net nutraukimą.

2024 m. Pilietinės galios indeksas¹ atskleidžia, kad nors dauguma Lietuvos gyventojų (64-68 proc.) pripažįsta nevyriausybinių organizacijų svarbą ir vertina jas kaip organizacijas, vykdančias visuomenei naudingą veiklą, vis dar išlieka reikšmingas pasitikėjimo trūkumas – apie 20 proc. apklaustųjų NVO vertina kaip neskaidrias arba orientuotas tik į finansinį pelną. Be to, ryškiausiai NVO pavyzdžiais Lietuvos gyventojai laiko dideles labdaringa veikla užsiimančias organizacijas, tokias kaip Caritas (14 proc.), Blue Yellow (8 proc.), Raudonasis kryžius (8 proc.) ar Maisto bankas (7 proc.). Nors šios organizacijos išties atlieka svarbų darbą, dažnai dėl to visas NVO sektorius suprantamas gan siaurai – kaip aukų rinkėjai, nors iš tiesų įvairios NVO savo veikla sudaro reikšmingą demokratijos pagrindo dalį valstybėje, todėl turėtų būti dedamos visos pastangos jas stiprinti, kad galėtų veiksmingai reaguoti į šiuolaikines visuomenės ir valstybės problemas. Tuo tarpu sumažėjęs finansavimas gali dar labiau apsunkinti NVO veiklą ir galimybes veiksmingai įgyvendinti savo tikslus, *inter alia*, žmogaus teisių gynimą ir pagalbos teikimą pažeidžiamoms grupėms.

2. Konkurencija dėl gyventojų paramos. Biudžetinės įstaigos ir religinės bendruomenės, gaudamos tiesioginį finansavimą iš valstybės biudžeto, būtų privilegijuotoje padėtyje, nes jos galėtų veikti ne tik iš valstybės skiriamų lėšų, bet ir iš gyventojų paramos. Tuo tarpu NVO sektorius, vis dar tebesantis vystymosi stadijoje, dažniausiai iš valstybės negauna stabilaus finansavimo ir yra priklausomas nuo fizinių asmenų paramos.

Dar 2009 metais Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė savo išvadose² dėl Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto pabrėžė, jog didžiausią dalį GPM paramos gauna biudžetinės įstaigos ir jog tokia praktika laikytina ydinga, kadangi gali iškreipti pirminius paramos tikslus – stiprinti pilietinę visuomenę bei nevyriausybines organizacijas, didinant jų veiklos finansavimo šaltinius ir sudarant galimybes gauti didesnę gyventojų pajamų mokesčio dalį. Tai sąlygojo, jog 2022 m. priimtais teisės aktų pakeitimais buvo palikta galimybė skirti GPM paramą tik NVO sektoriui, tačiau Projektu vėl siekiama priimti pataisas, silpninančias nevyriausybines organizacijas.

¹ Pilietinės visuomenės institutas. Pilietinės galios indeksas 2024 m.

² Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės 2009-10-01 išvada Nr. FA-P-700-1-79 „Dėl Lietuvos Respublikos 2008 metų valstybės biudžeto įvykdymo apyskaitos“.

3. Pilietinės visuomenės susilpnėjimas. 2025 m. ataskaita³ apie teisinės valstybės padėtį Europos Sąjungoje, skirta ir Europos Komisijos metiniam teisinės valstybės auditui, atskleidė nerimą keliančias pilietinės erdvės mažėjimo tendencijas ES, įskaitant ir Lietuvą. Būtent nevyriausybinės organizacijos atlieka esminį vaidmenį skatinant pilietinį aktyvumą, gindamos žmogaus teises ir teikdamos pagalbą pažeidžiamoms grupėms. Sumažėjęs finansavimas tiesiogiai paveiktų pilietinės visuomenės stiprumą ir demokratinės kontrolės mechanizmus.

Kylant grėsmei demokratijos ir teisės viršenybės atžvilgiu, stipri pilietinė visuomenė tampa viena pagrindinių atsparumo žmogaus teisių pažeidimams priemone. Lietuvos NVO aktyviai įsitraukė į veiklą ir iniciatyvas, operatyviai reaguodamos į pastarojo meto iššūkius – COVID-19 pandemiją, suintensyvėjusią nereguliarią migraciją, karą Ukrainoje – ir įrodė nevyriausybinių sektoriaus svarbą bei esminę pagalbą valstybės institucijoms sudėtingose situacijose. Siekiant išlaikyti demokratijos ir teisinės valstybės principų laikymosi stabilumą, svarbu užtikrinti nuolatinį finansavimą nevyriausybiniams organizacijoms, kad jos galėtų ir toliau teikti svarbią paramą.

Siekiant įvertinti realų numatomų įstatymo pataisų poveikį, toliau pateikiame konkrečius pavyzdžius, kaip įvairios NVO naudoja 1,2 proc. paramą ir kokią neigiamą įtaką joms turėtų šių pajamų praradimas.

Tolerantiško Jaunimo Asociacija. 1,2 proc. GPM parama tiesiogiai prisideda prie to, kad organizacija galėtų sukurti saugią, palaikančią ir augimui palankią aplinką jauniems žmonėms. Šios lėšos padeda padengti nuomos, komunalines ir administracines išlaidas, kurių nepadengia projektai, bei reikalingą organizacijos indėlį kofinansuojant veiklas išorinių fondų remiamuose projektuose. Svarbiausia – ši parama leidžia suteikti galimybes tiems, kurie jų dažnai neturi: moksleiviams iš mažesnių miestų, studentams, neturintiems galimybių dalyvauti mokymuose, renginiuose ar savanorystėje. Praradus šią paramą, mažiau jaunuolių galės įgyti naujų įgūdžių, pasitikėjimo savimi, rasti bendruomenę ar pirmą kartą būti išgirsti. Tai reikštų ne tik mažiau veiklų – tai reikštų mažiau galimybių keistis ir augti tiems, kam jų labiausiai reikia.

VšĮ „Psichikos sveikatos perspektyvos“. Organizacija, dirbanti žmogaus teisių srityje, atlieka daug nematomo darbo, kuri gilinimasi į naujų įstatymų ar tvarkų stebėseną mūsų

³ Civil Liberties Union for Europe. Rule of Law Report 2025

srityje, reagavimą į juos, taip pat į žmogaus teisių pažeidimus susijusius įvykius rezonansinius įvykius ir viešą reagavimą į juos ir visuomenės švietimą. Šioms svarbioms nuolatinėms viešo intereso veikloms organizacija neturi projektinio finansavimo. Tam skiria finansus, surinktus iš kuklios privačios paramos, taip pat labai svarbus 1,2 proc. skyrimas, kuris šiai nevyriausybinei organizacijai padeda padengti svarbiausias veiklas, kad ji galėtų veikti, išlaikyti savo darbuotojus, turinčius specifinių ekspertinių gebėjimų.

Įvairovės edukacijos namai. Organizacijai 1,2 proc. parama yra svarbi, nes tai padeda jai pasiūlyti visuomenei dar daugiau įrankių ir priemonių atviresniam dialogui kurti. Šias ir fizinių asmenų paramą organizacija gali investuoti į priemones, produktus, įrankius pedagogams/-ėms, švietimo pagalbos specialistams/-ėms, jauniems žmonėms bei jas platinti neatlygintinai. Tai labai svarbus dalykas, kadangi organizacijos tema yra kelianti dideles diskusijas tarp skirtingų žmonių ir šios temos lengvas pasiekiamumas yra vienas iš organizacijos prioritetų. Kiekvienas gyventojų skirtas procentas tiesiogiai prisideda prie ilgalaikio socialinio pokyčio kūrimo, todėl ši parama yra labai svarbi veiklų tęstinumui net tuomet, kai organizacija neturi projektinių lėšų.

Lietuvos žmogaus teisių centras. Nevyriausybiniis sektorius Lietuvoje yra nuolatiniame finansiname strese: turime dirbti kokybiškiau ir efektyviau nei valstybinis sektorius, teikti pasiūlymus, diegti inovacijas, o kartu – išlaikyti savo darbuotojus, mokėti atlyginimus, pasirūpinti patalpomis, komunalinėmis išlaidomis ir kt. Organizacijoje 1,2 proc. prisideda prie organizacijos tęstinės ir nuoseklios pozicijos prioritetiniais klausimais išlaikymo: dalyvauti valstybės institucijose sukurtose darbo grupėse, pateikti poziciją ar analizę net ir tada, kai projektinio finansavimo vienam ar kitam klausimui organizacija neturi. Valstybei ir toliau menkai finansuojant nevyriausybiniio sektoriaus institucinius gebėjimus, fizinių asmenų paramos pritraukimas tampa svarbiu išgyvenimo veiksmu.

Nevyriausybinių organizacijų, veikdamos pilietinės visuomenės stiprinimo, žmogaus teisių apsaugos, socialinės pagalbos ir kitose srityse, atlieka svarbų vaidmenį demokratinėje visuomenėje. Lietuvos gyventojų skiriama 1,2 proc. GPM svariai prisideda prie NVO sektoriaus finansavimo ir yra vienas iš nedaugelio stabilių finansavimo šaltinių, leidžiančių organizacijoms veikti, todėl šios paramos gavėjų rato praplėtimas biudžetinėms įstaigoms ir religinėms bendruomenėms reikštų ženklų NVO sektoriaus susilpnėjimą.

Raginame Lietuvos Respublikos Seimo narius nepritarti Labdaros ir paramos įstatymo pataisoms ir išlaikyti dabartinę 1,2 proc. GPM paramos tvarką, siekiant užtikrinti tvarų nevyriausybinių organizacijų augimą bei skatinti kuo didesnę jų įsitraukimą į visuomenės gyvenimą ir pilietinės visuomenės stiprinimą.

Pasirašančių ŽTOK narių ir stebėtojų vardu

Diversity Development Group direktorė

Lina Kisevičienė

Pasirašančios ŽTOK narės ir stebėtojos:

Diversity Development Group

Lietuvos žmogaus teisių centras

Lygių galimybių plėtros centras

Nacionalinė LGBT teisių organizacija LGL

Psichikos sveikatos perspektyvos

Romų visuomenės centras

Tolerantiško Jaunimo Asociacija

Žmogaus teisių stebėjimo institutas

Fondas „Frida“

VšĮ „[vairovės edukacijos namai“

„Laimingas žmogus“

„Padėk Pritapti“